

ANETA SOKÓŁ, *POLSKA KSIĄŻKA EWANGELICKA PO 1989 ROKU*, KATOWICE: WYDAWNICTWO „GŁOS ŻYCIA”, 2016, SS. 304, IL.

W 2016 r., u progu wielkiego jubileuszu 500 lat Reformacji, na rynku wydawniczym ukazała się monografia pt. „Polska książka ewangelicka po 1989 roku”. Jej autorka, Aneta Sokół, polonistka i bibliotekarz, członek Polskiego Towarzystwa Ewangelickiego w Katowicach, ma już w swoim dorobku szereg artykułów na łamach czasopism ewangelickich oraz publikacji wydanych przez Bibliotekę Śląską. Omawiana książka została oparta na pracy doktorskiej A. Sokół obronionej w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach. Dotychczas druki ewangelickie były przedmiotem zainteresowania kilku badaczy. Wspomnieć należy dzieło Władysława Chojnackiego „Bibliografia druków ewangelickich ziem zachodnich i północnych 1530-1939”, czy Jana Szerudy „Bibliografię polsko-ewangelicką XIX-XX wieku”. Z nowszych wydawnictw wymienić należy „Polską bibliografię protestancką” Tadeusza Zielińskiego. Na rynku wydawniczym pojawiły się także opracowania dotyczące rozwoju polskiego piśmiennictwa ewangelickiego w poszczególnych regionach. Tematyka wydawnictw ewangelickich po 1989 r. dotychczas nie spotkała się z szerszym zainteresowaniem badaczy. Książka A. Sokół jest pracą pionierską, opartą na dobrej znajomości piśmiennictwa i kultury religijnej polskich luteran. Badaczka wskazuje na nowe, nierozpoznane dotychczas obszary badawcze.

We wstępie autorka podkreśliła, iż w swojej pracy starała się odpowiedzieć na następujące pytania: „w jakim stopniu współczesną kulturę książki ewangelickiej kształtuje tradycja? Jakie są charakterystyczne cechy współczesnego repertuaru wydawniczego oraz jaką rolę spełniają wydawnictwa ewangelickie w diasporalnej wspólnocie kulturowo-wyznaniowej? W jaki sposób funkcjonują one w kulturze ogólnopolskiej?” Podjęte badania potwierdziły postawioną przez A. Sokół tezę, iż środowisko ewangelickie tworzy „własną” swoistą kulturę książki, co uwidacznia się na wszystkich etapach jej powstawania i obiegu. Stwierdzenie to prezentowane jest w nawiązaniu do zjawisk widocznych w ogólnopolskiej kulturze książki.

Swoje badania autorka oparła na bardzo szerokiej kwerendzie biblioteczej. Podstawowym materiałem badawczym były książki powstałe po 1989 r. w środowisku luteranckim. Na ich podstawie autorka sporządziła załączoną do publikacji bibliografię za lata 1989-2013, która rejestruje blisko 600 pozycji. Opisy bibliograficzne zostały wykonane z autopsji na podstawie egzemplarzy przechowywanych w Bibliotece Śląskiej, w parafii ewangelickiej w Katowicach oraz na podstawie zbiorów własnych autorki. Kompletność bibliografii zapewniło także przejście katalogów biblioteczych w różnych regionach Polski i uzupełnienie jej o często niskonakładowe lokalne wydawnictwa nie zarejestrowane przez bibliografię narodową. Ponadto autorka wykorzystała inne źródła: sprawozdania, statuty, oferty wydawnicze, materiały reklamowe, biuletyny parafialne itp. Jak zauważa A. Sokół istotnym źródłem informacji była korespondencja z osobami zajmującymi się działalnością wydawniczą, z księżmi, członkami Polskiego Towarzystwa Ewangelickiego, prywatnymi wydawcami, autorami, redaktorami. Cenne informacje źródłowe autorka

zaczepnęła przeglądając prasę ewangelicką, między innymi takie tytuły jak: „Zwiastun Ewangelicki”, „Słowo i Myśl”, „Ewangelik”, „Ewangelik Pszczyński”, „Kartki Mazurskie”, „Myśl Protestancka”. Podstawą badań były także opracowania dotyczące dziejów Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego po 1989 r.

Na uwagę zasługują wykorzystane przez badaczkę metody stosowane w bibliologii, mianowicie metoda bibliograficzna oraz metoda analizy repertuaru wydawniczego. Przy liczbowej charakterystyce wydawnictw zastosowana została metoda bibliometryczna. Przy kompletowaniu bibliografii książki ewangelickiej w Polsce przydatna była metoda biograficzna, dzięki której autorka wyjaśniała wątpliwości związane z autorstwem poszczególnych tytułów. Zebrane materiały źródłowe A. Sokół, jak zaznacza we wstępie, poddała analizie i krytyce. Wykorzystana została także metoda wywiadu, jak też metoda obserwacji poprzez udział autorki w wydarzeniach kulturalno-religijnych. Pozwoliło to badaczce uwzględnić w formułowanych wnioskach szerokie spektrum zjawisk związanych z produkcją, promocją, rozpowszechnianiem oraz w pewnym stopniu recepcją książki ewangelickiej po 1989 r.

Książka składa się z siedmiu rozdziałów. Pierwszy wprowadza czytelnika w dzieje Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Polsce, ponadto poznajemy współczesny obraz społeczności luteranńskiej i różne formy jej aktywności. Autorka scharakteryzowała także geografę Kościoła oraz specyfikę luteranńskich diecezji.

W dalszej części książki (rozdziały II-V) A. Sokół omawia dwa główne zagadnienia, czyli działalność wydawniczą oraz dystrybucję książki ewangelickiej. Ta część pracy zaopatrzona została w liczne tabele i ilustracje. Rozdział drugi poświęcony został wydawnictwom kościelnym, szczególną uwagę autorka zwróciła na dwie wiodące oficyny: „Augustana” i „Warto”. Rozdział trzeci ilustruje parafialną działalność wydawniczą. Omówione zostały takie inicjatywy wydawnicze, jak katowickie wydawnictwo „Głos Życia”, „Ewangelik Pszczyński” – wydawnictwo działające przy parafii ewangelicko-augsburskiej w Pszczynie oraz wydawnictwo „Luteranin” funkcjonujące przy parafii w Wiśle. Autorka omówiła opublikowane przez wydawnictwa prace, zwróciła uwagę na szatę graficzną, finansowanie, druk i nakłady. Następnie zaprezentowała inne wydawnictwa działające w obrębie diecezji cieszyńskiej, katowickiej, warszawskiej, wrocławskiej i pomorsko-wielkopolskiej.

W kolejnym rozdziale omówiona została działalność wydawnicza prowadzona przez towarzystwa ewangelickie. Zaprezentowane zostało Polskie Towarzystwo Ewangelickie, Mazurskie Towarzystwo Ewangelickie oraz Towarzystwo Ewangelickie w Cieszynie. Natomiast piąty rozdział dotyczy indywidualnej aktywności wydawniczej autorów-ewangelików.

Szósty rozdział mający dużą wartość poznawczą i informacyjną, zawiera analizę całego repertuaru wydawniczego oferowanego przez luteranńskich wydawców. Autorka podjęła próbę odtworzenia dynamiki jego rozwoju w poszczególnych dziesięcioleciach. Wyszczególniła między innymi prace o tematyce historycznej, rozmyślenia i rozważania o charakterze religijnym, książkę użytkową, kazania, księgi pamiątkowo-jubileuszowe, literaturę piękną i inne. Najliczniejszą grupę publikacji zawiera pierwsza z wymienionych kategorii, autorka wyodrębniła w tej grupie takie tematy historyczne podejmowane przez wydawnictwa, jak: historia parafii ewangelicko-augsburskich, historia kościołów ewangelickich, sylwetki ewangelików, dzieje chorów ewangelickich, czy też losy luteranizmu w poszczególnych regionach Polski. Ważne miejsce w badanym repertuarze zajmuje także książka użytkowa,

czyli publikacje istotne dla zachowania praktyk religijnych służące potrzebom edukacyjnym, liturgicznym (śpiewniki, katechizmy, agendy, modlitewniki, podręczniki). Ponadto wiele tytułów w ewangelickim repertuarze ma na celu upamiętnienie jubileuszowych wydarzeń oraz istotnych rocznic. W dorobku ewangelickich wydawców występują też, jak zauważa autorka, sporadycznie inne publikacje, takie jak: prace naukowe z zakresu teologii, przewodniki, informatory, słowniki, publicystyka, bibliografie.

Ostatni rozdział poświęcony jest zagadnieniom dystrybucji, reklamy i promocji wydawnictw ewangelickich. Przedstawione zostały księgarnie prowadzące sprzedaż książki ewangelickiej a także dystrybucja internetowa. Omówiona została także jej reklama w prasie wyznaniowej i pozawyznaniowej, za pomocą kanałów medialnych (audycji radiowych, serwisów internetowych), spotkań promocyjnych.

W zakończeniu autorka przedstawiła wnioski stanowiące odpowiedź na postawione we wstępie pytania badawcze. Podkreśliła, iż wśród luterkańskich wydawców prym wiodą wydawnictwa kościelne, przede wszystkim oficjalny wydawca kościelny „Augustana” specjalizujący się w publikacjach edukacyjnych i użytkowych oraz wydawnictwo „Warto”. A. Sokół oceniła, iż oba wydawnictwa dopełniają się w zakresie przygotowywanych ofert tytułów współtworząc obraz książki ewangelickiej. Natomiast lokalne zapotrzebowania na własną literaturę wyznaniową wypełniają inicjatywy parafialne oraz inicjatywy aktywnych działaczy. Ofertę wydawniczą uzupełniają ewangelickie towarzystwa społeczno-kulturalne, które odrodziły się po 1989 r. a także indywidualne prywatne inicjatywy. Jednym z końcowych wniosków autorki jest stwierdzenie, że kultura książki ewangelickiej po 1989 r. w dużej mierze odzwierciedla specyfikę współczesnej kultury książki, przejmując typowe dla niej zjawiska. Jednocześnie opiera się na własnych elementach tradycyjnych oraz wzorcach, które wyrosły z ukształtowanej diasporalnej specyfiki obyczajowo-religijnej.

Omawiana książka ukazała się już jakiś czas temu i pomimo podnoszonych przez recenzentów zastrzeżeń i wątpliwości została na ogół przychylnie oceniona. Ambitna praca A. Sokół nie jest wolna od potknięć, na niektóre mankamenty zwrócił uwagę prof. Zdzisław Gębołyś¹. Słusznie zauważył, iż nie najlepszym rozwiązaniem było zastosowanie w tytule książki przymiotnika ewangelicki, zważywszy na to, że autorka ograniczyła swoje rozważania do tylko jednego z nurtów ewangelicyzmu, czyli luteranizmu. Bardziej adekwatnym byłoby określenie książki luterkańska.

Dzięki badaniom A. Sokół otrzymaliśmy monografię ważną, poszerzającą wiedzę bibliologiczną. Atutem książki jest jej kształt typograficzny, dobór odpowiedniego stopnia i kroju pisma. Całość dopełnia trafny wybór formatu, papieru oraz solidna okładka. Szkodą byłoby, gdyby książka ta pozostała jedynie w ewangelickim zaciszu.

Bogumiła Celer

¹ Zdzisław Gębołyś, „Przegląd Biblioteczny” 2017, R. 85, z. 3, s. 393-396.